

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

PROFESSIONAL TRAINING OF POLICE OFFICERS: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND DOMESTIC DEVELOPMENT PROSPECTS

Поливанюк В.Д., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Завістовський О.Д., старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті розглянуті питання пріоритетного реформування правоохоронної системи держави, насамперед, існуючі проблеми підготовки кадрів поліції України, їх професійної підготовки, що має певні спеціальні особливості та направлені саме для набуття знань, умінь та навичок як майбутніх так і діючих правоохоронців. Професійну підготовку розглянули як систему елементів – «професійність» (особлива та спеціалізована підготовка для майбутніх правоохоронців) та «підготовка» (набуття знань, умінь та навичок, у теоретичному аспекті, та подальшому їх напрацюванні на практиці). На основі наукової думки провідних вітчизняних фахівців розкрито необхідність переосмислення поняття підготовки кадрів для поліції у широкому розумінні, яке розглянуто у двох аспектах: статичному – система знань, умінь та навичок, а також динамічному – процес отримання знань, умінь та навичок з метою формування належної професійної компетенції. Досліджено сучасний стан даного питання у практиці провідних європейських країн (Великобританії, Німеччини, Нідерландів та Бельгії), кожній з яких притаманна своя власна модель, що визначається багаторівневою системою підготовки працівників поліції – базова професійна підготовка, підготовка офіцерів поліції та підготовка старшого керівного складу поліції, окремо розглянуто питання підготовки вищого керівного складу поліції за німецькою моделлю. Зазначено, що для країн Європи підготовка правоохоронців побудована на уніфікованій системі норм. Здійснено аналіз сучасного стану системи професійної підготовки відповідно до вітчизняного законодавства, яке регламентує професійну підготовку як цілісну систему, яка складається з чотирьох основоположних елементів, а також основних поглядів стосовно причин реформування існуючої системи, де на сьогоднішній день тривають чисельні диспути.

Ключові слова: професійна підготовка, правоохоронна сфера, європейський досвід, навчання.

The article examines the issues of priority reform of the law enforcement system of the state, first of all, the existing problems of training personnel of the Ukrainian police, their professional training, which has certain special features and is aimed specifically at the acquisition of knowledge, abilities and skills of both future and current law enforcement officers. Professional training was considered as a system of elements – “professionalism” (special and specialized training for future law enforcement officers) and “training” (acquisition of knowledge, skills and abilities, in the theoretical aspect, and their further development in practice). On the basis of the scientific opinion of leading domestic specialists, the necessity of rethinking the concept of personnel training for the police in a broad sense was revealed, which was considered in two aspects: static – a system of knowledge, abilities and skills, as well as dynamic – the process of acquiring knowledge, abilities and skills with the aim of forming an appropriate professional competencies. The current state of this issue in the practice of leading European countries (Great Britain, Germany, the Netherlands and Belgium), each of which has its own model, determined by a multi-level system of training police officers – basic professional training, training of police officers and training of senior police management staff, is studied. separately considered the issue of training the top management staff of the police according to the German model. It is noted that for European countries, the training of law enforcement officers is based on a unified system of norms. An analysis of the current state of the professional training system was carried out in accordance with domestic legislation, which regulates professional training as a complete system consisting of four fundamental elements, as well as the main views regarding the reasons for reforming the existing system, where numerous disputes continue to this day.

Key words: professional training, law enforcement sphere, European experience, education.

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства, пріоритетним вектором розвитку для України виступає європейська інтеграція та використання здобутків загальносвітової глобалізації. Основними умовами для цього є реформування кожної сфери життєдіяльності суспільства та держави з метою формування ефективної системи, котра буде здатна відповідати викликам сучасного світу. У цих процесах особливу роль відведено сучасній та дієвій правоохоронній системі, покликаний забезпечити реалізацію нормативно-правової бази країни на практиці, із захистом прав, свобод та законних інтересів кожної без виключення людини та громадянина.

У зв'язку із цим, на сьогоднішній день особливої уваги заслуговує питання розробки новітніх форм та методів підготовки висококваліфікованих кадрів для Національної поліції України, як основного правоохоронного органу нашої держави.

Дана проблематика знайшла своє відображення у роботах багатьох представників сучасного світового співтовариства, серед яких провідне місце відведено С.М. Алфьорову, О.М. Бандурці, А.М. Ключко, Г.О. Пономаренко, О.Н. Ярмишу, В.С. Венедиктовій, Є.В. Зозулі, О.В. Негодченку та багатьом іншим.

Незважаючи на те, що дане питання має широке висвітлення у наукових здобутках багатьох вчених, на даний момент очевидним є факт того, що як результати наукової діяльності, так й їх практична реалізація знаходяться ще далеко від ідеалу, а тому додатковий розгляд проблематики підготовки поліцейських може стати своєрідним каталізатором впровадження в існуючу систему новітніх реформаційних процесів.

Постановка проблеми: Метою статті виступає аналіз сучасних міжнародних здобутків підготовки кадрів для правоохоронних органів, а також існуючий стан даних процесів на вітчизняних теренах, задля розробки раціональних пропозицій до інтеграції світового досвіду в українські реалії.

Результати досліджень: В умовах реформування правоохоронної сфери, першим здобутком чого стала ліквідація міліції (як органу, що втратив довіру населення й у його уявленнях представляв собою корумпований каральний орган, що був інструментом у руках верхівки державної влади) та утворення нового органу – Національна поліція України. Вона мала стати тим першим прогресивним здобутком, який покладе початок розбудови сучасної України.

Однак для цього основною умовою стало переосмислення власне поняття підготовки кадрів для поліції, та її основоположних складових. З метою формування ефективно діючої правоохоронної системи, яка вміщує у себе висококваліфікований особовий склад, здатний повноцінно виконати покладені на нього державою повноваження, при цьому повноцінно та законно реалізуючи можливість, що надані йому законодавством.

На етапі реформування виникає проблема в комплексному дослідженні теоретичних та практичних проблем організаційно-правового забезпечення професійної підготовки працівників поліції, практична значимість якої полягає у вирішенні низки проблем прикладного характеру, пов'язаних із вдосконаленням законодавства у сфері професійної підготовки персоналу, а також у розробці практичних рекомендацій щодо критеріїв підвищення професійної майстерності працівників, задіяних на охорону правопорядку та публічну безпеку [1, С.223].

Сучасну професійну підготовку працівників правоохоронних органів доцільно розглядати як сукупність двох, взаємопов'язаних елементів. Перша складова характеризується «професійністю». Вона виражає те, що дана специфічна підготовка є особливою та спеціалізованою саме для майбутніх правоохоронців. Для неї характерним є пристосування до усіх існуючих особливостей даної професії, належне виконання якої вимагає наявності конкретних знань та навичок у певній сфері.

«Підготовка», як друга складова, є набуттям знань, умінь та навичок, у теоретичному аспекті, та подальшому їх напрацювання та відточення на практиці [2, С. 5].

Наукова література містить наступне визначення професійної підготовки, як загального явища – система спеціалізованих знань, умінь, навичок, професійно-ділових якостей, досвіду практичної діяльності у конкретній сфері, яких навчають та постійно вдосконалюють для належного виконання існуючих завдань окремо визначеної професії [3, С. 218].

Якщо говорити про професійну підготовку саме працівників правоохоронної системи, яка в свою чергу носить й іншу назву – службова підготовка, то доречним буде проаналізувати визначення, подане Гусаровим С.М. На його думку, професійна підготовка кадрів системи МВС є організованим державою, безперервним процесом оволодіння необхідними та важливими знаннями, спеціалізованими навичками та вміннями, що є нерозривними та важливими для повноцінного виконання оперативно-службових завдань правоохоронних органів, спрямованих на боротьбу із злочинністю та захистом населення від протиправних посягань [4].

В.В. Черней у своїх працях зазначає, що професійна підготовка майбутніх правоохоронців є діяльність, спрямована на формування в поліцейських готовності та здатності приймати швидко та правильно рішення в умовах складних соціально-політичних та економічних ситуаціях, при цьому реалізуючи повноваження щодо охорони громадської безпеки та публічного порядку, протидії злочинності, а також підтримки й укріплення державного суверенітету України. Крім того, на думку науковця, дана процедура має тільки початок, тобто момент набуття перших необхідних знань та навичок, однак не має кінця, адже для належного рівня службової діяльності, необхідним фактором є постійне покращення своєї підготовки із пристосуванням до умов сучасних реалій [5, С. 9].

Аналізуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що професійна підготовка, у своєму широкому розумінні, може бути розглянута у двох аспектах: статичному, як система знань, умінь та навичок необхідних для виконання покладених повноважень, а також у динамічному – власне процес отримання даних знань, умінь та навичок з метою формування належної професійної компетенції та морально-ділових якостей, що виступають потрібним

елементом службової діяльності кожного без виключення правоохоронця.

У зв'язку із тим, що професійна підготовка являє собою складне, багаторівневе явище, його реформування для української системи вимагає вагомого дослідження сучасних міжнародних здобутків.

Враховуючи специфіку кожної країни, можна із впевненістю стверджувати, що кожній без виключення державі, притаманна своя власна модель підготовки працівників правоохоронного сектору, які потребують окремого дослідження.

Для європейських країни характерним є наявність багаторівневої системи підготовки працівників поліції, що в свою чергу є елементом загальнодержавної системи освіти населення.

Британська система підготовки правоохоронців базується на практиці взаємодії відомчих навчальних закладів із іншими закладами освіти як на державному так й міжнародному рівні. Для цього розбудована розгалужена система обміну навчальними програмами та науковими здобутками, з метою належного забезпечення осіб, які прагнуть служити суспільству шляхом боротьби зі злочинністю [6, С. 49].

Достойним дослідження є ситуація із підготовкою вищого керівного складу поліції за німецькою моделлю. Перш за все, специфіку становлять такі факти, що кількість місць на навчання є конкретно обмеженим, та відповідає кількості вакантних керівних місць у системі поліції, тобто спеціалістів готують для конкретного державного замовлення та з конкретним розрахунком, що саме ці особи продовжать свою службу у даних підрозділах. Однак, у зв'язку із цим очевидним стає факт того, що відбір до Вищої школи поліції Німеччини є досить складним та потребує чималих зусиль. Крім того ефективність даної моделі підтверджується тим, що у даному закладі освіти здійснюється підготовка не лише на локальному рівні, однак й на європейському, під час навчання правоохоронців з інших країн Європейського Союзу [6, С. 49].

Нідерландська модель професійної підготовки поліцейських складається з трьох можливих напрямків: базова професійна підготовка, під час яких здійснюється навчання констеблів поліції, другим рівнем є підготовка власне офіцерів поліції, а завершальним рівнем – підготовка старшого керівного складу поліції [6, С. 50].

Схожа модель притаманна й для Бельгії. Кандидати та службу в поліції у цій країні мають спочатку пройти курси на здобуття статусу інспектора чи молодшого офіцера, які тривають один рік. По завершенню майбутні правоохоронці направляються на однорічну практику, по завершенню якої, пройшовши додаткове тримісячне навчання, вони складають іспит й стають повноцінними співробітниками поліції. Для подальшого кар'єрного росту й здобуття статусу офіцера та старшого офіцера, необхідним є проходження додаткового навчання [6, С. 50].

Узагальнюючи, можна з впевненістю стверджувати, що для країн Європи, підготовка правоохоронців побудована на майже уніфікованій системі норм, принципів та підходів, основними серед яких, на нашу думку, є наступні:

1. Наявністю багаторівневої системи навчання, яка умовно поділяє професійну підготовку поліцейських на три рівні: перший – підготовка молодшого складу поліції, які у більшості випадків становлять представників патрульної поліції, констеблів та молодших інспекторів; другий рівень у свою чергу у більшості європейських країн розпочинається з набуття працівником поліції статусу офіцера, на цьому етапі правоохоронців готують для подальшої служби у оперативних та слідчих підрозділах; фінальним етапом професійної підготовки є навчання вищого складу поліції, який в свою чергу представляє кандидатами на керівні посади територіальних підрозділів.

2. Професійна підготовка побудована на домінуванні практичної складової над теоретичною. Даний принцип полягає у значному нагромадженні часу відведеного на направлення кандидатів на проходження служби до практичних підрозділів, що є невід'ємною складовою навчального процесу.

3. Невеликий термін навчання. Європейські країни вже давно відійшли від системи повноцінного здобуття вищої освіти працівниками поліції, замінивши їх на курси чи школи поліції, навчання у яких триває загалом від одного року до двох з половиною років. Однак, у зв'язку із цим, було впроваджено багаторівневу систему підготовки, щоб компенсувати час необхідний на повноцінне навчання висококваліфікованих спеціалістів.

Вітчизняна модель підготовки працівників Національної поліції, має досить вагомі відмінності від своїх західних сусідів. Відповідно до норм, закріплених у Законі України «Про Національну поліцію», регламентовано професійну підготовку, як цілісну систему, яка складається з чотирьох основоположних елементів:

Первинна професійна підготовка. Являє собою своєрідні курси під час яких кандидати на посади набувають першочергові навички, які необхідні для проходження служби в національній поліції на посадах молодшого (сержантського) складу.

Підготовка поліцейських у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. Дана складова професійної підготовки представлена у здобутті майбутніми правоохоронцями ступеня вищої освіти рівня «бакалавр» за спеціальністю «Право» та «Правоохоронна діяльність» протягом 4 та 3 років відповідно. По завершенню навчання, випускники здобувають звання офіцерського складу поліції та направляються для проходження подальшої служби до відповідних підрозділів Національної поліції.

Післядипломна освіта поліцейських. Вона складається з наступних елементів: спеціалізації, перепідготовки, підвищення кваліфікації, стажування.

Службова підготовка. Вона представлена системою заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [7].

На сьогоднішній день тривають чисельні диспути з питання переосмислення підходу до професійної під-

готовки поліцейських. На думку багатьох прихильників реформування, існуюча система є застарілою та недостатньо дієвою.

Основні тези, що висувуються на противагу вітчизняній системі професійної підготовки є:

1. Недостатня відповідність закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України сучасним вимогам суспільного життя. На їх думку, на даний момент існує необхідність ліквідації ВНЗ зі специфічними умовами навчання, та тотальне зміщення акценту на користь цивільних закладів освіти.

2. Неоднозначність поглядів щодо необхідності поліцейським вищої юридичної освіти.

Щодо першого судження, на нашу думку, доцільно зауважити на тому, що цивільні вищі навчальні заклади, в незалежності від форми власності, не здатні повноцінно реалізувати політику з підготовки поліцейських, оскільки здійснюють навчання за загальною спрямованістю, а правоохоронна сфера вимагає підготовки за певною специфікою, що може бути реалізована виключно у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Друге судження особливо актуальним стало в останні роки. На противагу його прихильникам, ми вважаємо, що сфера поліцейської діяльності є однією з найскладніших сфер життєдіяльності суспільства. У зв'язку із цим, для повноцінної реалізації своїх повноважень та забезпечення належного рівня законності при цьому наявність достатнього рівня освіти є необхідною умовою, а таким рівнем може бути виключно вища освіта [8, С. 332-333].

Висновок: Підводячи підсумок, ми можемо зазначити, що існуюча система професійної підготовки отримала значне реформування й наразі здатна забезпечити потреби держави у повному обсязі. Однак процеси глобалізації та розвитку злочинної діяльності криміногенних елементів є неспинними й динамічним, що означає постійні зміни та виклики правоохоронцям у процесі здійснення їх професійної діяльності. Найбільш доцільними для цього є постійний аналіз найкращих здобутків міжнародної практики у цій сфері із подальшою інтеграцією їх у вітчизняну систему через призму професійної підготовки поліцейських.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поливанюк В. Д., Завістовський О. Д. Актуальні питання професійної підготовки працівників підрозділів превентивної діяльності до забезпечення публічної безпеки та порядку. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 12 березня 2021 р.). Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 222-223 URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/6338> (дата звернення: 18.10.2022)
2. Бондаренко В.В. Службова підготовка як складова системи професійного навчання працівників Національної поліції України. *Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова]. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017. №7. С. 4-8.*
3. Швець Д.В. Сутність та специфіка професійної підготовки поліцейських. *Право і суспільство. 2018. № 3. С. 217-223*
4. Гусаров С.М. Вищий навчальний заклад МВС України: монографія. Харків: Золота миля, 2013. 324 с.
5. Черней В.В. Актуальні проблеми реформування системи освіти МВС України в контексті європейських стандартів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2014. № 4. С. 3-16.*
6. Сасік А.С. Професійна підготовка поліцейських в Європейських країнах. Національна поліція Донеччини: проблеми становлення та стратегія розвитку – 2016: Всеукр. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 21 жовтня 2016 р.): тези доповідей. Маріуполь, 2016. С. 49-51.
7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 20.10.2022)
8. Павленко С.О. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи освіти МВС України відповідно до європейських стандартів. *Молодий вчений. 2017. №4. С. 331-336.*